

Okitobwa 2022

Maurim ao Inaomatam ni kamanoaki ao tabem

Ni katoa ririki a mwaiti aomata aika mate ke a ikoaki n aia tabo ni mwakuri ao irabubua riki aika a moantai ni mate ni irekereke ma mauria n aia tabo ni mwakuri. Ni kabane aomata iai tabeia ni ibuobuoki ni katoka te kabuanibwai.¹

Ngkana ko mwakuri i Nutiran, ko riai n ata kakawakin maurim ao inaomatam ibukin kamanoam, n te aro bwa ni kabane aomata ana teimatoa ni marurung ao ni mano n aia tabo ni mwakuri.

Iai inaomatam n aron aikai

INAOMATAM		Ni mwakuri n te tabo ni mwakuri ae boutoka maurim ao manom Iai bwai n te tabo ni mwakuri ae e na kona ni kariki kanganga ke ni kaorakiko. Te bitineti are ko mwakuri ibukina, ke te bitineti are e tararua te tabo are ko mwakuri iai, tabena bwa e na riai ni barongai waki ni kammwakuri ibukin boutokan te mauri ao kamanoaia taan mwakuri.
		Karaoi kataneiai imwain ae ko moana am mwakuri ibukin maurim ao kamanoam Te bitineti are ko mwakuri iai e na kakooua bwa ko a tia ni karaoi kataneiai imwain ae ko mwakuri ibukin boutokan maurim ao kamanoam. Ko riai n ata arom ibukin taian kanganga ao arom ma raom ni kamanoi ngkami ibukin maurimi n te tabo ni mwakuri.
		Kabonganai bwai ni mwakuri aika toamau man mano, te naan mitin, bao ni mwamwananga, bwain mwakuri ao taian bwai ake ana mwakuriaki. Te bitineti e na kakoouai bwa bwai ni mwakuri, bwai ake ana mwakuriaki, bao ni mwamwananga ma mitin ake ko kamanenai n te tabo ni mwakuri a mano ibukin maurim ao a mwakuri raoi.
		Totoko ke karautaeka nakon karaoan te mwakuri ae na karika te kanganga. Iai inaomatam n totoko nakon te mwakuri, ke ni karautaeka n aki karaoa te mwakuri, ngkana ko namakinna bwa karaoana e na karekea te kanganga nakon maurim ke mauria tabeman. Ngkana ko katoka am mwakuri, ko riai ni kaongoa am manatia n te tai ae waekoa.
		Karekean rongorongo ibukin maurim ao kamanoam Te bitineti are ko mwakuri iai e na riai ni karekei nakoim rongorongo ibukin kateimatoan maurim ao kamanoam n te tabo ni mwakuri, n te aro ae ko na matata raoi iai.
		Oneam ibukin kamanoam man kanganga (Personal Protective Equipment) Mwaitin te tai ao te bitineti ae ko mwakuri iai ana riai ni karekei onea ibukin kamanoam man kanganga (PPE) ngkana a tangiraki ibukin maurim ao kamanoam, te katoto, te bwara ae matoatoa, te ear muffs ao ai te kirati ni mata (safety glasses). Te bitineti are ko mwakuri iroiua ana reireiniko aron kamanenaan raoi, kaitiakan ao tararuan am PPE. Te bitineti are ko mwakuri iai e na aki tiatiniko ibukin boon am PPE. Ko bon kona n anganano ni karekei bon oin am PPE ma a riai n tuoaki ao ni kabwaataki ibukin kamanenaakia iroun am bitineti.

¹ Health and Safety at Work Act 2015.

Tai wii ma kiki

Bon ngkoe matan ao tanningan am bitineti. Reitaki ma am bitineti ibukin ami iango, te bwai are ko rinanona ke raraomam ao n raonaki ma ake mai irouiia raom ni mwakuri ae na buoka kateimatoan maurimi ao manomi n te tabo ni mwakuri.

Am mwakuri ke te boraraoi ni kammwakuri e aki kona ni katokaki ngkana ko ribotini baikai ke ngkana iai te bwai ae ko karaoia ibukin kamanoam. E kaitara te tua tinanikuan temanna ke kabuakakakina ibukina bwa e kaoti kabwakan te tabo ni mwakuri ibukin boutokan mauria ao kamanoaia taan mwakuri n aia tabo ni mwakuri.

Anganakim am tai n taetae

Ko riari n anganaki te kona ni katerei am koaua ao ni kaoti rinanon karaoan taian babaire iaon mauriia ao kamanoaia taan mwakuri n aia tabo. Babaire aikai n aron:

- tarataran marurungim
- aron tein te tabo ni mwakuri
- rongorongonao ao kataneiai nakoia taan mwakuri.

Taan tei ibukin te mauri ao kamanomano (Health and Safety Representatives - HSRs) ao Te Komete ibukin te mauri ao kamanomano (Health and Safety Committees - HSCs)

Ko kona n tua nakon am bitineti ibukin te HSR ke te HSC, ibukin buokaia taan mwakuri ao te bitineti ni kaai ni mwakuri ibukin karikirakean te mauri ao kamanomano. Ko kona n rin bwa kain te union.

Ibukin rongorongona riki nora te *Worker Engagement, Participation and Representation* Kairan mwakuri aika a tamaroa iaon ana uebutiati WorkSafe ae: [worksafe.govt.nz](https://www.worksafe.govt.nz)

E na riari n iai

- te roki n rairaki ao te tabo n te bobai
- te ran ni moi ae itiaki
- iai te tabo ao bwainaoraki ibukin kabuanibwai aika a uarereke (first aid)
- te tabo ni kaotinako ibukin tain te amwarake ae kamwengaraoi man tan.

Atakin te bwai ae na karaoaki n tain kabuanibwai aika karina

Am tia kammwakuri e kantaningaki bwa e na riari n kakoaua bwa ko ata te bwai ae na karaoaki inanon tain kabuanibwai aika karina, te katoto arom ni birinako ni kataniko n tain te urarake ke tera ae kona karaoia ngkana e roko te mwaeiei.

Katabeam n te mwakuri

Ngkai ngkoe te tia mwakuri ao bon iai tabem ae kakawaki n

- tararua maurim ao kamanoam
- karaoan mwakuri ke aki karaoan mwakuri ake ana aki rota maurim ma kamanoam ma raom
- ni iri ana kainibaire te bitineti ibukin karaoan mwakuri ake a kaineti ma maurim ao kamanoam
- ni iri babaire are e anganiko te bitineti are ko mwakuri ibukina.

Tera ae kona karaoia ngkana iai am tabeaianga ibukin maurim ao kamanoakim?

- Reitaki ma am manatia ke am tia tei ibukin te mauri ao kamanomano.
- Reitaki nakoia raom ni mwakuri ke kain am community ni uotarake tabeaiangam.
- Reitaki nakon am union, are e na kona n tei ibukim.
- Reitaki nakon WorkSafe iaon 0800 030 040.
- Nora te uebutiati ae: [worksafe.govt.nz](https://www.worksafe.govt.nz) (kakaia 'concern')

Ibukin rongorongon riki inaomatan te tia mwakuri ma tabena nora te uebutiati ae: [worksafe.govt.nz](https://www.worksafe.govt.nz)